

Небојша Јанковић

Пренос моштију апостола Луке у Смедерево

С циљем одбране Деспотовине и задобијања Божије благодети, почетком јесени 1448. зачала се идеја о куповини моштију апостола Луке

Пренос моштију Светог Луке

По налогу деспота Ђурђа Бранковића, 12. јануара 1453. године пренете су мошти светог апостола Луке из епирског града Рогоса у Смедерево. Циљ је био да поред српске војне силе и изграђене највеће равничарске тврђаве у Европи слободу Смедерева и Деспотовине од Турака чувају и свете мошти апостола Луке.

Треба подсетити да је деспоту Ђурђу било познато да је и Млетачка Република (трајала је од 697. до 1797. године, главни град Венеција) својевремено купила мошти апостола Марка који је постао заштитник ове моћне државе.

До остварења овог плана деспота Ђурђа мошти апостола Луке налазиле се у епирском граду Рогосу које су ту доспеле на чудесан начин. Када су, наиме, Латини освојили Цариград 1204. године и притом опљачкали све што се може опљачкати и плен са Лукиним моштима понели у Венецију, доживели су бродолом близу обала Епира и тадашњег града Рогоса, па су мошти и остале у том граду. (Треба нагласити, ако неко жели да сазна више о овом догађају, да постоје два текста о преносу моштију - *Париски рукопис*, који је краћи, и *Патријаршијски рукопис*, који је опширнији, и оба потичу из друге половине XV века.)

Смедеревска тврђава (Фото: Небојша Јанковић)

Где се налази град Рогос (или утврђење), из кога се су мошти Светог Луке пренете у Смедерево? Чувени отомански путописац Евлија Челебија (1611-1682) пише да се насеље тог имена налази између Луроса и Арте, данашњег седишта Епирске области, где су у његово време постојале рушевине моћног замка који се зове Рогос или Рогај на арбанашком језику. Тако сазнајемо да је Арта, у доба деспота Ђурђа, била седиште Епирске деспотовине, као и да се цела област звала Рогос.

За тренутак ћемо се удаљити од даљег излагања преноса моштију да бисмо се подсетили рађања Смедерева као престонице ондашње Србије, односно Деспотовине.

Када је умро деспот Стефан Лазаревић (1337-1427), наследио га је његов сестрић Ђурађ Бранковић. Али са смрћу деспота Стефана Угари назад враћају Београд, као и друге градове, па Ђурађ остаје без утврђења. Брже-боље, а због сталне опасности од Османлија, он у Смедереву 1428. године почиње да гради тврђаву по узору на Цариград и у наредних десетак година могло би да се каже да је завршио прву фазу највеће равничарске тврђаве у Европи. Први пут је Смедеревска тврђава пала у турске руке 1439. године. Године 1453. и 1456. град је одбрањен, а 1459. дефинитивно је Тврђава освојена без одбране.

Грчевита борба за опстанак српске државе

Дакле, у време деспота Ђурђа Смедерево све више постаје духовно и културно средиште српског народа. Основана је ковница новца, граде се цркве, преписују и преводе књиге, а на двору се гајила и музика. Сам деспот Ђурађ био је веома образован. Имао је богату библиотеку, махом су то биле књиге из Византије и Дубровника, а најомиљенија књига му је била „Лествице“ од светог Јована Лествичника, из VII века. Један препис ове књиге чувао се у манастиру Светог Павла на Светој Гори. Читао је на грчком богословско-филозофску литературу и говорио грчки, а служио се турским, латинским и мађарским језиком. Нека се зна да се са султаном Муратом II дописивао на српском језику јер је српски језик тада, на турском двору, имао статус службеног, односно дипломатског језика.

Смедеревска тврђава (Фото: Небојша Јанковић)

Упоредо са изградњом Тврђаве, Ђурађ је изградио мању цркву у Малом граду (вероватно само за потребе властеле) и већу цркву „Благовештање“ (била је лево од главног улаза у Тврђаву) у којој су се од 1453. до 1459. налазиле мошти апостола Луке.

У току своје владавине, од 1427. до 1456. године, деспот Ђурађ се грчевито борио за опстанак српске државе. Имао је увек два моћна непријатеља: на Западу – Угаре, а на Истоку – Турке. За опстанак је користио мудру дипломатију и наметнуто вазалство, утврђивао бедеме Тврђаве, јачао и наоружавао војску, топио злато и сребро, плаћао данак, али је и као веома побожан човек користио и православну веру и помагао српским и светогорским манастирима.

Као што је речено, с циљем одбране Деспотовине и задобијања Божије благодети, почетком јесени 1448. зачала се идеја о куповини моштију апостола Луке. Деспот Ђурађ, након саветовања са патријархом српским Никодимом II, смедеревским митрополитом Атанасијем (1439-1456), као и са светогорским монасима, 1453. откупљује мошти светог апостола и јеванђелисте Луке. Уз претходну дозволу султана Мурата II (био султан од 1421. до 1451), а посредовала је султанија Мара (1416-1487), деспотова ћерка, а жена Мурата II. Претпоставља се да су мошти откупљене за 30.000 дуката, а аутентичност моштију потврдило је старешинско тело Свете Горе.

Смедеревска тврђава (Фото: Небојша Јанковић)

Светковина у Смедереву при полагању моштију апостола Луке

Мошти се упућују преко Косова, преноћиле су у Грачаници, а на реци Морави мошти је сачекао српски патријарх Никодим II са свештеницима. У Смедереву је био величанствен дочек. Ту су деспот Ђурађ и његова жена Јерина; синови Гргур, Стефан и Лазар и ћерке Марија и Јелена. Мошти су трипут ношене око Тврђаве, потом смештене у цркви Благовештење, у позлаћеном ћивоту. Одржано је свеноћно бденије и притом су се дешавала чудесна исцељења народа. Смедерево је постало стециште поклоника и ходочасника.

Деспот Ђурађ умире 24. децембра 1456. године (сахрањен је у цркви Криве Реке испод Рудника), а на власт долази његов син Лазар и то веома кратко. Њега мења брат Стефан Слепи, такође кратко влада. Из политичких разлога Јелену, ћерку Лазара Бранковића (која прима католичку веру и узима име Марија), удају за Стјепана Томашевића, сина босанског краља Стјепана Томаша, који постаје деспот Србије. Баш у то време долази моћна турска војска, на челу са Мехмедом II Освајачем, пред Смедерево. Деспот Стјепан без борбе предаје Смедерево – 20. јуна 1459. године и то је крај Српске деспотовине.

Смедеревска тврђава (Фото: Небојша Јанковић)

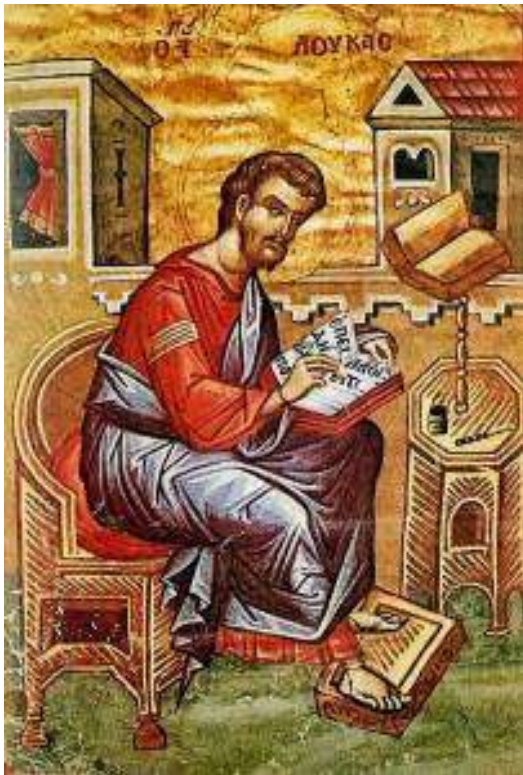
Пошто је град предат без борбе, Турци су дозволили да деспот Стјепан и његова жена Марија понесу из града све што желе. Они узимају мошти св. Луке и носе за Босну (Маријина мајка Јелена Бранковић понела је Претечину десницу). Мошти су једно време биле смештене у тврђави Теочак код Зворника. Пред новом опасношћу од Турака, Стјепан преноси мошти у своју престоницу Јајце.

Када су 1463. Турци стигли пред Јајце, Стјепан и Марија панично беже, а фрањевци користе метеж и узимају мошти и носе у Дубровачку републику, а потом у Венецију. Најпре су положене у цркви Светог Николе на мору, а потом у храм светог Бернандина („Сан Јаб“) у којем се и данас чувају.

Временом мошти постају предмет спора између Венеције и Падове, јер су Падовљани тврдили да се аутентичне мошти светог Луке налазе у овом граду још од XII века. Расправу је окончао Папа Пије II (био је папа од 1458. до 1464. године), који у својој були пише да се тело апостола Луке налази у Падови још од 1174. године.

Занимљиво да су мошти у Венецији прегледане 1963. године и притом је утврђено да недостаје десна нога, грудни кош, руке и шаке.

Житије апостола Луке

Свети апостол Лука

Апостол Лука је родом из Антиохије Сиријске (сада се град зове Антакија). Његов отац је Јеврејин из Јерусалима, а његова мајка је Јелинка. У младости је добро изучио грчку филозофију, медицину и живопис. У време делатности нашег Господа Исуса Христа Лука дође из Антиохије у Јерусалим. Гледајући Господа Лука се испуни божанске мудрости и божанског знања. Лука је постао апостол у својој тридесетој години живота. И временом би увршћен у 70 апостола и послат на проповед убеђујући људе да је на свет дошао очекивани Месија.

Једном је Лука посматрао нашег Господа Исуса Христа и том приликом хтео је да га наслика када му Христос рече:

„Луко Авгаров, донеси ми убрус који ти посла Авгар.“

И примивши Господ убрус принесе га свом лицу и одмах се на убрус показа ненацртани лик Господњи. Тада даде Луки говорећи:

„Иди и однеси лик Авгару и опет се врати и дођи к мени.“

Дакле, Лука је примио убрус са светим ликом – иконом Бога живога!

Апостол Лука је био и у Риму, са апостолом Павлом, и ту написао своје Еванђеље и Дела светих апостола. Такође он је узео десну руку светог Јована Крститеља, из гроба у Севастији (главни град Самарије у Палестини).

Стари црквени писци казују да је свети Лука, одазивајући се побожној жељи ондашњих хришћана, први живописао икону Пресвете Богородице са Богомладенцом Господом Исусом на њеним рукама. И то не једну него три и донео их на увид Богоматери. Разгледавши она је рекла:

„Благодат Рођеног од мене, и моја нека буде са овим иконама.“

Апостол Лука је исто тако живописао на даскама и иконе светих апостола Петра и Павла.

Аутор је дипломирани политиколог новинарског смера из Смедерева

Литература

- Момчило Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд, 1994.
- *Пренос моштију светог Луке у Смедерево*, Зборник радова, Пожаревац, 2018.